

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Факультет політології та права
Кафедра політичних наук

ПРОГРАМА
вступного іспиту
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
для здобуття наукового ступеня доктор філософії в галузі політології
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 052 Політологія

Київ – 2021

Укладачі програми:

Бабкіна Ольга Володимирівна – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук;

Остапенко Марина Анатоліївна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук.

Складання вступного іспиту зі спеціальності передбачено Законом України “Про вищу освіту”, постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), Умовами прийому на навчання до вищих навчальних закладів, затверджених МОН України, та Правилами прийому до Університету.

Програму вступного іспиту зі спеціальності “Політологія” розроблено відповідно до Правил прийому Університету, в обсязі програми рівня вищої освіти магістра зі спеціальності “Політологія” та призначено особам, які вступають до аспірантури за цією спеціальністю.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Історія становлення та методологія політичної науки

Основні історичні етапи становлення політичної думки та їх характеристика. Особливості розвитку європейської та американської політичної думки. Формування національних шкіл та студій вивчення політичної науки.

Етапи становлення та розвитку політичної думки в Україні. Ознаки етапів та особливості типологізації політичної думки України. Політичні ідеали та особливості української еміграції. Феномен дисидентського руху 60-х років ХХ ст. в СРСР та його вплив на формування політичної науки.

Чинники становлення політичної науки в Україні, її методологічна основа та структуризація політичного знання. Становлення політології як навчальної дисципліни у системі вищої освіти в Україні. Проблеми інституціоналізації політичної науки в Україні. Система державних та громадських структур, які досліджують політичну проблематику в сучасній Україні.

Політологія як інтегративна наука та суміжні галузі політичного знання: політична соціологія, політична філософія, політична психологія, політична історія, політична географія, політична антропологія, політична семантика тощо. Поняття політичної ідеології. Предмет і методи політичної науки.

Роль теорії в політиці та політології. Поняття політичної теорії. Співвідношення політичної ідеології та політичної науки. Функції політичної філософії і політичної теорії.

Система закономірностей політичної науки та їх характеристика. Принципи пізнання у політичній науці. Система категорій політології.

Періодизація розвитку методології політичної науки. Теоретичний та емпіричний рівні політологічного знання. Багатовимірність системи методів політологічного пізнання: філософські, загальнонаукові і спеціальні, методика конкретних політологічних досліджень.

Загальнолюдське, соціальне і національне в політології. Закономірне і випадкове, свідоме та стихійне, передбачуване і непередбачуване, раціональне та ірраціональне в політиці. Роль інтуїції у політичному пізнанні.

Актуалізація ролі науки про політику на сучасному етапі світового соціального розвитку.

Теоретичні проблеми дослідження політичної науки

Природа походження та сутність політики. Політика як соціальна сфера. Основні підходи до аналізу політики: політика як наука; політика як

діяльність; політика як мистецтво можливого. Роль імовірності та вірогідності в політичному житті. Закономірності і сучасні тенденції в політиці. Політика як мистецтво можливого, суб'єктивного бажаного і об'єктивно необхідного. Синергетична модель дослідження політики.

Властивості політики. Основні функції політики: визначення цілей суспільного розвитку, збереження стабільності соціуму, розподіл ресурсів, управління і регулювання суспільних процесів, соціалізація особи. Рівні організації політики. Взаємовідносини політики з іншими сферами суспільного життя.

Структура та проблема типологізації політики. Суб'єкти та об'єкти політики. Політика насильства і примусу. Правова і соціально-спрямована політика. Ознаки і принципи сучасного цивілізованого політичного процесу. Соціальна та політична стратифікація: визначення, генезис і сучасний стан. Соціальні групи в політичному житті.

Сучасні концептуальні підходи до проблеми політичної влади (Р. Даль, Т. Парсонс, М. Вебер, М. Кроз'є та ін.). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитет, відповідальність, примусовість, легітимність; асиметричність, інверсійність, комбінований характер, ресурсність, кумулятивність, креативність (конструювання). Проблема співвідношення державної і політичної влади. Інформаційна влада, її роль та функції в політичному житті суспільства.

Процес володарювання: чинники, ресурси, межі, форми та засоби здійснення влади. Проблема легітимності політичної влади у сучасній науці: концепції, джерела, типи легітимності, кризи легітимності та засоби їх врегулювання. Механізм стримування та противаг влади. Ієрархія гілок влади в Україні, проблема їх взаємодії. Законодавча гілка влади в Україні: становлення та розвиток. Функції парламенту. Розвиток парламентаризму в сучасній Україні. Виконавча влада в Україні. Зародження та розвиток інституту президентства в Україні. Роль президента у системі влади. Кабінет

міністрів та центральні органи виконавчої влади в Україні. Судова влада в Україні. Конституційний Суд: місце і значення в політичній організації.

Сучасні теорії держави. Еволюція сучасних західних теорій про державу: від ліберальної до неоліберальної моделі. Сутність теорій соціологічного і правового спрямування. Соціальна держава як компроміс між соціальними групами, науковими підходами та політичними ідеологіями ХХ ст. Тенденції розвитку сучасних держав. Основні моделі державної політики. Місце і роль держави в політичній системі, що реформується.

Конституція України і практичне втілення ідеї демократичної, соціальної, правової держави. Сутність, значення та перспективи адміністративної реформи в Україні.

Громадянське суспільство як матеріальна та соціальна основи демократичної, правової, соціальної держави. Специфіка функціонування громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах. Держава і громадянське суспільство: діалектика взаємодії. Передумови формування громадянського суспільства в Україні. Сучасний стан розвитку громадянського демократичного суспільства в Україні: проблеми громадських організацій та рухів. Формування та розвиток партійної системи в Україні.

Зародження та розвиток системного аналізу політики (Аристотель, Ш.Л.Монтеск'є, А. де Токвіль, В. Парето, М. Вебер, Л. фон Бергаланфі, Н.Вінер, Т. Парсонс). Основні теорії політичних систем. Дослідження Д. Істона ("Політична система", "Системний аналіз політичного життя"). Г. Алмонд ("Порівняльні політичні системи"). Культурологічний підхід (У. Розенбаум, Д. Елазар, Д. Дівайн). Інформаційно-кібернетична модель К. Дойча ("Нерви управління: моделі політичної комунікації та контролю").

Поняття та сутність політичної системи. Структура політичної системи: інституційний, нормативний, інформаційний компоненти. Функції політичної системи. Політична система суспільства в її взаємодії з економічною, соціальною, правовою та іншими суспільними структурами. Політична

система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя. Проблеми трансформації політичних систем у країнах Східної та центральної Європи. Політичний процес та його критерії.

Етапи формування політичної системи України. Політична система сучасної України: сутність, структура, основні характеристики та функції. Напрями і шляхи реформування політичної системи в сучасній Україні.

Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування, його взаємовідносини з громадськістю. Визначальні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Проблема типологізації політичних режимів у політичній науці (типології Р. Даля, С. Хантінгтона, Х. Лінца, Ж. Блонделя, К. Гаджієва, В. Якушика та ін.).

Феномен тоталітаризму ХХ ст. та його сутність у працях Х. Арндт (“Джерела тоталітаризму”), К. Поппера (“Відкрите суспільство та його вороги”), Ф. Хайєка (“Дорога до рабства”), К. Фрідріха та З. Бжезінського (“Тоталітарна диктатура та автократія”).

Поняття авторитаризму. Передумови та ознаки авторитаризму. Типи авторитарних політичних режимів: традиційний режим, змагальна олігархія, авторитарно-бюрократичний режим (військовий і популістський), егалітарно-авторитарний режим, авторитарно-інегалітарний режим.

Поняття та сутність демократичного політичного режиму. Критерії та ознаки демократичного політичного режиму. Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії. Політична культура в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності.

Поняття “посттоталітаризму” та “посткомунізму”. Сутність та характерні ознаки посттоталітарних політичних режимів. Передумови та

особливості посткомуністичних перетворень у країнах Центральної та Східної Європи. Поняття перехідного та гібридного політичних режимів.

Передумови та етапи становлення політичного режиму України. Еволюція політичного режиму в Україні. Риси та протиріччя сучасного політичного режиму в Україні. Гібридний політичний режим в Україні.

Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Основні теорії демократії. Проблема експансії демократії. Демократизація як глобальний процес. Особливості демократизації у постсоціалістичних країнах. Демократичний транзит. Ознаки та стадії процесу демократизації. Проблема консолідації демократії. Фасадна демократизація. Квазідемократичні політичні режими. Сутність та етапи політичної модернізації. Кризи політичного розвитку.

Передумови та чинники демократизації в Україні. Складові демократичної трансформації України. Кризи політичного розвитку в Україні. Національна ідея та її вплив на формування політичної системи України.

Політична культура та політична діяльність в умовах демократичного суспільства. Структура політичної діяльності: суб'єкти та об'єкти, мотиви і способи їх взаємовпливу. Умови політичної діяльності: об'єктивні та суб'єктивні, їх характеристика. Роль політичної ситуації на формування політичної культури та політичної поведінки. Типологія та стилі політичної діяльності, критерії їх класифікації. Політична участь, її сутність та основні форми в демократичному суспільстві. Абсентеїзм як політична позиція та форма політичної участі. Особливості масової поведінки: психологічні чинники та проблеми регуляції її форм. Політична свідомість як предмет вивчення у сучасній політичній науці. Політична культура в умовах інформаційного суспільства. Консенсус як соціальне явище. Основні принципи культурно-політичного розвитку сучасного суспільства. Плюралізм як основа майбутнього людського життя. Політична соціалізація. Проблема ціннісної основи політичної культури в демократичному суспільстві.

Проблема політичного елітизму та політичного лідерства в умовах розвитку демократії. Системні і несистемні політики. Популізм як соціальний та політичний феномен. Лобіювання інтересів в політиці: сутність, умови та принципи його як цивілізованої практики. Політична еліта України: особливості формування і тенденції розвитку.

Співвідношення політики і моралі як регуляторів суспільного життя і засобів політичної соціалізації людини в сучасному суспільстві. Державно-церковні відносини в Україні.

Глобалізація, інформатизація та демократизація як головні тенденції сучасного політичного процесу. Роль і наслідки використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій у політичному житті. Глобальні моделі взаємовідносин держав. Місце України у глобальному економічному та політичному просторі. Україна в сучасних міжнародних відносинах. Майбутнє України в сучасних геополітичних реаліях.

Проблеми прикладної політології

Основні напрями досліджень прикладної політології. Прикладна політологія як наука. Методи прикладної політології. Політичні технології: сутність та різновиди.

Структура та типологія політичних рішень. Політичне рішення як процес: основні етапи розробки та прийняття. Методи та основні моделі прийняття політичних рішень. Проблеми раціональності політичного рішення. Колегіальна модель прийняття управлінських рішень.

Специфіка пізнання політичних явищ. Сутність та складові політичного аналізу. Теоретичний та практичний аналіз дослідження політичних явищ та процесів. Рівні, методи та методики політичного аналізу.

Сутність політичного прогнозування. Принципи та методи політичного прогнозування. Проблема типологізації прогнозів.

Виборчий процес як об'єкт вивчення виборчої інженерії. Типи виборчих систем, їх характеристика. Основні принципи регламентації та основні етапи виборчого процесу. Моделі виборчих технологій. Класифікація та особливості застосування виборчих технологій. Структурні елементи виборчих кампаній. Організація і проведення передвиборчої кампанії. Елементи іміджу політичної партії та кандидата. Іміджеві стратегії у політиці. Спеціальні елементи стратегії виборчої кампанії (негативний імідж, деморалізація, розкол, клонування тощо).

Сутність, основні функції та види політичного маркетингу. Місце конкуренції на політичному ринку. Особливості дослідження політичного ринку. Політичні PR як управління громадською думкою. Політична реклама: визначення, ознаки та завдання. Громадська думка і громадський моніторинг.

Політична комунікація. Типологія систем політичної комунікації. Організація роботи прес-служб у політичній сфері, їх мета та основні функції. Стратегія і тактика переговорного процесу. Основні методи проведення переговорного процесу. Поведінка учасників політичного конфлікту: варіанти її проявів.

Проблема маніпуляції політичною свідомістю та поведінкою в сучасному суспільстві. Пропаганда, політична реклама і політичне маніпулювання. Технології політичної маніпуляції: види та етапи їх використання. Засоби упередження маніпулятивного впливу.

Екзаменаційний білет містить 3 блоки:

1 запитання з питань історії становлення та методології політичної науки (визначення загальнонаукових здатностей, компетентностей, системності, володіння категоріальним апаратом та методологією політичної науки);

2 запитання включає питання з теоретичних проблем дослідження політичної науки (визначення спеціальних здатностей, багаторівневність,

креативність, аналітичний рівень здатностей, компетентності самостійності мислення тощо);

3 запитання з питань прикладної політології (визначення творчих, креативних здатностей, компетентностей вирішення (варіативності вирішення прикладних завдань, співвідношення теорії та практики)).